

УДК 37.03

Інна Ромащенко, кандидат педагогічних наук, доцент
Академії муніципального управління,
м. Київ

ОСВІТНЄ СЕРЕДОВИЩЕ ЯК КЛЮЧОВИЙ РЕСУРС ФОРМУВАННЯ ОСОБИСТОСТІ

У статті визначено ключову роль освітнього середовища у процесі формування особистості. Автор аналізує різні трактування терміну "зміст освіти" та принципи його відбору у сучасній педагогіці.

Ключові слова: освітнє середовище, зміст освіти, принципи відбору, розвиток особистості.

Табл. 1. Рис. 1. Літ. 14.

Інна Ромащенко, кандидат педагогических наук, доцент
Академии муниципального управления,
г. Киев

ОБРАЗОВАТЕЛЬНАЯ СРЕДА КАК КЛЮЧЕВОЙ РЕСУРС ФОРМИРОВАНИЯ ЛИЧНОСТИ

В статье определена ключевая роль образовательной среды в процессе формирования личности. Автор анализирует различные определения термина "содержание образования" и принципы его селективного на современном этапе.

Ключевые слова: образовательная среда, содержание образования, принципы селективного, развитие личности.

Inna Romashchenko, Ph.D., Docent
Academy of Municipal Management
Kyiv

EDUCATIONAL ENVIRONMENT AS A KEY RESOURCE OF IDENTITY FORMATION

The main role of educational environment in human development process is determined in the article. The author analyses different approaches to definition of the term "educational content" and its selection principles in modern pedagogical science.

Keywords: educational environment, educational content, selection principles, human development.

Постановка та обґрунтування актуальності проблеми. Безперечним на сьогодні є розуміння визначальної ролі вищої освіти у формуванні і укріпленні інтелектуального, культурного, соціального і науково-технічного потенціалу країни. Вища освіта створює умови не тільки для розвитку і професійного становлення людини, дає розуміння загальності цінностей і приналежності до світового соціального і культурного простору, а й сприяє формуванню та самореалізації особистості.

В умовах соціально-економічних перетворень у нашому суспільстві, коли кардинально перебудовується вся сукупність суспільних відносин, стратегічні завдання державної національної програми "Освіта" (Україна XXI століття) орієнтують на радикальну перебудову управлінського механізму системи освіти на принципах демократизації, децентралізації та гуманізації. Це викликає необхідність осмислення керівними кадрами освіти всіх рівнів управління сутності інноваційної управлінської парадигми – педагогічного менеджменту, що забезпечує

високу ефективність підготовки кадрів до професійної діяльності в умовах ринкової економіки [9].

Українській державі, всім гілкам влади вкрай необхідна сучасна національна управлінська еліта, яка знає, в якому напрямі рухатиметься суспільство, які його загальні пріоритети, а також готова до впровадження нововведень, спираючись на національні соціокультурні традиції та власну історію. Розвиток держави постійно потребує формування справді нових еліт, які нестимуть відповідальність за долю країни, суспільство, його духовний стан, володіють необхідними знаннями та з повагою ставляться до історичних закономірностей розвитку [12].

Мета статті – здійснити теоретичний аналіз змісту освіти на сучасному етапі.

Аналіз наукових досліджень. Проблема підготовки всебічно розвинутої і конкурентоспроможної особистості, ефективна організація навчання завжди вивчалася та обґрунтовувалася науковцями.

Видатні французькі педагоги Ж. Руссо, К. Гельвецій, Д. Дідро та інші були прихильниками

активізації навчального процесу. Систематизації навчального матеріалу приділяв значну увагу швейцарський педагог Й. Песталоцці. На всебічному розвитку особистості наполягав видатний німецький педагог В. Дістервег. Єдність чуттєвого сприймання, розумового та ідейного пізнання у процесі навчання підкреслював К. Ушинський.

Усвідомлення необхідності розвитку особистості сприяло науковому обґрунтуванню моделі розвиваючого навчання (В. Давидов, Д. Ельконін, Л. Занков). Є. Полат визначає “розвиток” ключовим у навчальному процесі. Прихильниками впровадження особистісно орієнтованого навчання є В. Монаков, В. Серіков, І. Якиманська. Основоположниками моделі проблемного навчання вважаються І. Лернер, А. Матюшкін, М. Махмутов. Проблема формування та розвитку особистості досліджують вчені В. Загвязинський, В. Краєвський, В. Ледньов, М. Поташнік, А. Сохор, В. Цетлін та інші.

Викладення основного матеріалу. Сучасний етап розвитку освіти характеризується переосмисленням та модернізацією української освітньої системи в цілому, а також освітніх стандартів, навчальних програм, засобів навчання, технологій викладання та культури взаємостосунків у вузах, що сприяють розвитку особистості. Тобто змінюється зміст освіти. В той же час, не існує єдиного наукового трактування самого поняття “зміст освіти”. Розглянемо основні із них (табл. 1):

Наведені визначення поняття “зміст освіти” на переконання вчених Ю. Бабанського [1], В. Беспалька [2], Є. Бондаревської [3], О. Гребенюк [4], В. Краєвського [10], І. Лернера [10], І. Харламова [14], М. Фіцули [13] мають певні відмінності, але усі вони передбачають розвиток особистості або її самореалізацію.

У контексті сказаного, варто надати визначення самого поняття “освіта”. Освіта – основа інтелектуального, культурного, духовного та соціально-економічного розвитку суспільства і держави [5].

Науковець Є. Полат у посібнику “Новые педагогические и информационные технологии в системе образования” наголошує на необхідності стратегічного розвитку особистості в навчальному процесі: “... Головною ознакою гуманістичного підходу в психології та в освіті є особлива увага до індивідуальності особистості, чітка орієнтація на свідомий розвиток...” [6]. Є. Полат визначає і головні вимоги до випускника:

- гнучко адаптуватися до швидкозмінних життєвих ситуацій...;
- самостійно критично мислити, бути здатним генерувати нові ідеї;

- грамотно опрацьовувати інформацію;
- бути комунікабельним, вміти попереджувати конфліктні ситуації;

- самостійно працювати над розвитком власної гідності, інтелекту, культурного рівня [6].

Вчені В. Краєвський, І. Лернер [10] виділяють у змісті освіти такі елементи:

- знання про природу, суспільство, техніку, мислення, способи діяльності. Засвоєння цих знань забезпечує формування в свідомості учня правильної картини світу, забезпечує його методологічним підходом до пізнавальної та практичної діяльності;

- досвід здійснення певних способів діяльності, що втілюються разом із знанням у вміннях і навичках особистості, яка засвоїла цей досвід. Система загальних інтелектуальних і практичних вмінь і навичок як складових змісту цього досвіду є підґрунтям різних конкретних діяльностей і забезпечує здатність підростаючого покоління до збереження соціальної культури народу;

- досвід творчої, пошукової діяльності по рішенню нових проблем, які постають перед суспільством. Він потребує самостійного перетворення вже засвоєних знань і вмінь у нових ситуаціях, формування нових способів діяльності на основі вже відомих. Цей вид соціального досвіду забезпечує розвиток у молодого покоління здатностей до подальшого розвитку культури;

- досвід ціннісного ставлення до об’єктів або засобів діяльності людини, його прояв у ставленні до оточуючого світу, до інших людей у сукупності потреб, що зумовлюють емоційне сприйняття особистісно-визначених об’єктів, які належать до системи цінностей. Цей елемент змісту освіти лише передбачає наявність певних знань і вмінь: норм ставлення до світу, до самого себе, до подібних собі – не тільки знання світоглядних ідей, але й упевненість в їх істинності, позитивного ставлення до них. Це виявляється в поведінці людини, в діяльності практичного й інтелектуального характеру, це єдність знань, переконань і практичних дій. Засвоєння цих елементів соціального досвіду спрямоване на трансформацію його в особистісний досвід [10].

Таким чином, сучасний підхід до змісту освіти передбачає ефективну реалізацію пізнавальної, розвиваючої та виховної функцій навчального процесу у єдиному навчальному процесі (рис. 1). Зміст освіти визначає навчально-пізнавальну діяльність студентів(учнів) для забезпечення потреб суспільства та їхньої самореалізації в інтелектуальному та культурному напрямках життєдіяльності індивіда тобто реальне втілення

Таблиця 1.

Варіанти багатоаспектних трактувань терміна “Зміст освіти”

Автор, назва	Видання	Визначення
Бабанский Ю.К. Педагогика. Учебное пособие для студентов пединститутов.	М.: Просвещение, 1983. – 608 с.	Частина загальнонародської культури, надана індивіду для засвоєння, відібрана і структурована таким чином, щоб її засвоєння спрямовувало і визначало розвиток особистості у відповідності до завдань виховання.
Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения.	М.: Логос, 1995. – 336 с.	...Оволодіння способами самореалізації в культурному середовищі.
Бондаревска Е.В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования.	Педагогика. – 1997. – №4. – С. 11 – 17	...не тільки ґрунтовне засвоєння певної суми знань з певних предметів. Але і формування вільної, гуманної, духовної, творчої, практичної особистості.
Гребенюк О.С. Общие основы педагогики. – С. 157.	М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 160 с.	Педагогічно адаптована система знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності й досвіду емоційно-вольового відношення, засвоєння якої покликано забезпечити формування різнобічно розвиненої особистості, підготовленої до відтворення і розвитку матеріальної та духовної культури суспільства; система наукових знань, практичних умінь і навичок, а також світоглядних і морально-естетичних ідей, якими необхідно оволодіти учням у процесі навчання.
Краевский В.В. Содержание образования: вперед к прошлому.	Электронный ресурс. – Режим доступа http://kraevskyvv.narod.ru/papers/co 2001.htm	Соціальний досвід, підготовлений для передачі підростаючим поколінням.
Лернер И.Я. Процесс обучения и его закономерности.	М.: Знание, 1980. – 350 с.	Педагогічна адаптація системи знань, умінь і навичок, досвіду творчої діяльності і емоційного ставлення до світу, засвоєння якого забезпечує розвиток особистості.
Харламов И.Ф. Педагогика: курс для вищей школы. – С. 128.	М.: Высшая школа. 1990, 310 с.	Система наукових знань, умінь і навичок, а також світоглядних і морально-естетичних ідей, якими необхідно оволодіти учням у процесі навчання.
Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник.	Київ: Академвидав, 2006, 560 с.	Система наукових знань, умінь і навичок, оволодіння якими забезпечує всебічний розвиток розумових і фізичних здібностей учнів, формування їх світогляду, моралі та поведінки, підготовку до суспільного життя, до праці.

діяльнісно-ціннісного-особистісного підходу до відбору змісту освіти.

На нашу думку доцільно акцентувати увагу на ключових принципах формування змісту освіти:

- відповідності змісту освіти головним вимогам гуманістичного демократичного суспільства;
- урахування єдності змістовного та процесуального компонентів навчального матеріалу;

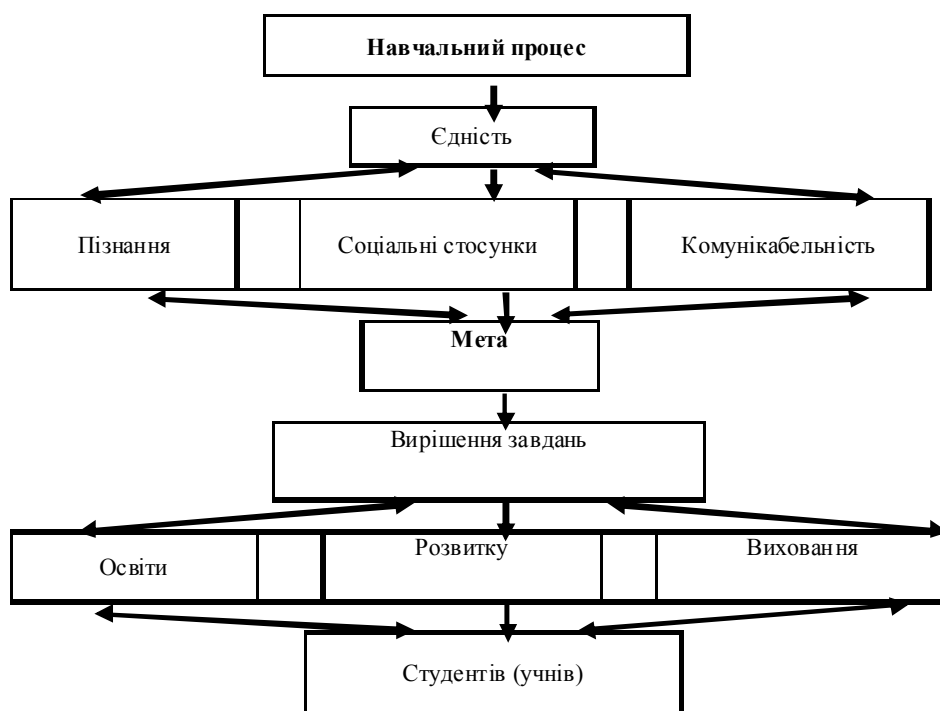

Рис. 1 Модель навчального процесу

- структурної єдності змісту освіти на різних рівнях його формування з урахуванням особистісного розвитку [10];

- науковість;
- відповідність логіки навчальної дисципліни державним стандартам освіти;
- доступність засвоєння навчального матеріалу;
- науково-методична підтримка навчального процесу.

На підставі аналізу наукових джерел можемо зробити висновок, що для формування ефективного освітнього середовища необхідно забезпечити впровадження таких заходів:

- забезпечення випереджаючого характеру змісту навчання з урахуванням перспективи розвитку держави, вдосконалення завдань і функцій її органів;
 - запровадження цільової спрямованості навчання на основі дотримання державних освітніх стандартів, гнучкості застосування всіх видів, форм і методів навчання, досягнення інтенсифікації та оптимізації навчального процесу;
 - оптимізація мережі навчальних закладів різних форм власності...;
 - інтенсивне використання дистанційного навчання...;
 - забезпечення єдиного навчально-методичного управління та координація практичної діяльності всіх структурних елементів навчальної системи [7].
- Ефективність управління навчальним процесом

вищої освіти забезпечується оновленням змісту освіти відповідно до суспільно-економічних і техніко-технологічних змін, а також урахування нових досягнень в педагогіці і психології. Сьогодні на ринку праці якість і конкурентоспроможність випускника ВНЗ розглядається у двох аспектах: професійному із відповідним рівнем професійної компетентності до ринку праці та особистісному. Реалізація змісту освіти має допомогти випускнику визначити своє місце в житті, ефективно та компетентно вирішувати життєві та соціальні ролі, нести відповідальність за прийняття нестандартних рішень, стимулювати його прагнення до самоосвіти. Ці завдання регулюють основні підходи до “визначення потреб суспільства; формування бюджету навчання; визначення завдань навчання; визначення змісту програми; вибір методів навчання у процесі навчання; вироблення професійних навичок і знань; оцінка ефективності навчання” [11].

Висновок. Отже, незважаючи на фундаментальну теоретико-методологічну основу сучасної педагогіки – багатовіковий практичний досвід виховання, закріплений в народній педагогіці, традиціях і звичках народу, філософські, психолого-педагогічні наукові дослідження, кращі результати досягнень світової практики навчального процесу підтверджують необхідність постійно вивчати проблеми виховання і навчання, як педагогічну проблему модернізації освіти та формування творчої особистості.

Змінюються історичні епохи, характер суспільних відносин, матеріально-технічна і наукова база життєдіяльності, підходи до змісту навчання, змінюється освітнє середовище і вимоги до нього, а потреба людства у формуванні особистості не втрачає своєї актуальності.

Головною метою навчального середовища є не лише одержання студентом (учнем) готових знань, а навчання його методам здобуття цих знань для продовження освіти впродовж усього життя, є переконливим аргументом того, що "...в учнів необхідно виробити навички самостійної творчої роботи, як умови продовження освіти, поєднання трудової діяльності із самоосвітою і самовихованням" [8].

Європейська орієнтація України, її входження до Європейського освітнього і наукового простору все більше акцентують увагу на якості освіти, універсальності підготовки випускника та його адаптованості до світового ринку праці, інформатизації, особистісно орієнтованого навчання, реалізації стандартів освіти сучасності, самостійності і творчій активності студентів і викладачів, інноваційних технологій, формуванні прогресивного освітньо-виховного середовища, сприятливого для формування та розвитку особистості.

1. Бабанський Ю.К. Педагогика. Учебное пособие для студентов пединститутов. / Ю.К. Бабанський. – М.: Просвещение, 1983. – 608 с.

2. Беспалько В.П. Педагогика и прогрессивные технологии обучения. / В.П. Беспалько. – М.: Логос, 1995. – 336 с.

3. Бондаревская Е.В. Гуманистическая парадигма личностно-ориентированного образования / Е.В. Бондаревская // Педагогика. – 1997. – №4. – С. 11 – 17.

4. Гребенюк О.С. Общие основы педагогики.

/ О.С. Гребенюк. – М.: ВЛАДОС-ПРЕСС, 2004. – 160 с.

5. Закон України "Про освіту" (23 травня 1991 р. №1060-ХІІ).

6. Полат Е.С. Новые педагогические и информационные технологии в системе образования: Учебное пособие для студ. пед. вузов и системы повыш. квалиф. пед. кадров. / Е.С. Полат. – М.: "Академия", 1999. – 230 с.

7. Про стратегію реформування системи державної служби в Україні: Указ Президента України // Урядовий кур'єр. – 2000. – 19 квіт. – С. 14 – 16.

8. Солдатенко М.М. Самостійна навчально-пізнавальна діяльність як засіб збагачення неперервної освіти / М.М. Солдатенко // Неперервна професійна освіта: теорія і практика / За ред. І.А. Зязюна та Н.Г. Ничкало: У 2-х ч. – К., 2001. – Ч. 1. – 392 с.

9. Сургай О. Пріоритетні напрямки виховної роботи у професійно-технічних закладах України в 1940 – 1985рр. / О. Сургай. // Університет. №4(30) 2009р., С. 74 – 80.

10. Теоретические основы содержания общего среднего образования / Под ред. В.В. Краевского, И.Я. Лернера. – М.: Просвещение, 1983. – 350 с.

11. Лендьел М.О. Сучасні методика управління персоналом: Теоретичні та практичні аспекти. / М.О. Лендьел. – Ужгород, 1998. – 50 с.

12. Малиновський В.Я. Державна служба: теорія і практика. Навчальний посібник. / В.Я. Малиновська. – К.: Атіка, 2003. – 160с.

13. Фіцула М.М. Педагогіка. Навчальний посібник. / М.М. Фіцула. – Київ: Академвидав, 2006. – 560 с.

14. Харламов І.Ф. Педагогіка: курс для вищої школи. / І. Ф. Харламов. – М.: Высшая школа. 1990. – 310 с.

Стаття надійшла до редакції 08.04.2013

*"Як я люблю тебе, мій рідний край,
Як я люблю красу твою, твій люд.
Як гаряче молюся і бажаю
Для твого щастя свій віддати труд".*

*Іван Франко
видатний український письменник,
громадський і політичний діяч*

